

Von der Wirkung des Buches. Festgabe für Horst Kunze zum 80. Geburtstag. Gewidmet von Schülern und Freunden. Besorgt von Friedhilde KRAUSE. Deutsche Staatsbibliothek. Berlin, 1990. 251 p.

Értekes tanulmányokat közreadó, szép kiállítású kötettel köszöntötte a berlini Deutsche Staatsbibliothek 80. születésnapja alkalmából egykori főigazgatóját, aki könyvtárvezetői és tudományos munkássága mellett könyvtáros-generációkat nevelt a berlini Humboldt Egyetemen. Horst Kunzét és életművét Magyarországon is sokan tisztelik, hiszen alapvető tudományos munkái számos hazai könyvtárban megtalálhatók. Kevésbé ismert talán a mai igényeknek megfelelő, hasznos és szép könyvek érdekében kifejtett sokoldalú munkálkodása. Ezért érdemel első helyen említést Helmut Röttsch és Gert Klitzke (*Der Juror Horst Kunze und seine „Schönsten Bücher“*) tanulmánya, amely impozáns áttekintést nyújt a jubiláns ilyen jellegű közéleti tevékenységéről.

Horst Kunze a könyvtörténet alapvető feladatának tartotta annak vizsgálatát, hogy milyen hatást gyakoroltak a tárgyalt könyvgyűjtemények, illetve egyes művek olvasóikra. E szemléletnek megfelelően csoportosítja a kötet két fejezetbe a középkortól napjainkig terjedő témájú dolgozatokat. Ugyanilyen szempontból méltatja az első fejezet élén Ninon Suckow és Holger Nickel (*Libri M. henrici segers*) egy 15. századi magángyűjtemény művelődés- és kötetéstörténeti jelentőségét. Felicitas Marwinski (*Das „Literarische Museum“ der Beckerschen Buchhandlung in Gotha – seine Vorläufer und Nachwirkungen*) az 1839-ben megnyitott, klubszerűen működő könyvtárról mutatja ki, hogy milyen fontos szerepet játszott ez az intézmény Gotha szellemi életében. Joachim Dietze (*Von einem, der auswendig die Bücher zu ordnen, oder: Bibliothekar zu werden, ist nicht so schwer*) gyermekkorától fejlesztett saját könyvtára rendszerezési és katalogizálási módszereit ismerteti. Helmut Göhler (*34 Millionen Entleihungen Belletristik – Versuch einer Interpretation*) az egykori NDK-beli könyvkölcsönzési statisztikai adatok alapján foglalkozik az olvasáskultúra fokozásának lehetőségeivel.

Más kultúrterületről ad hírt e fejezet három dolgozata. Silvio Furlani (*Das italienische Bibliothekswesen an der Schwelle des 20. Jahrhunderts; eine Bestandaufnahme ausländischer Bibliothekare*) tudós könyvtárosok – a svéd Elof Tegnér, valamint a német Karl Dziatzko és Georg Leyh – itáliai tartózkodásának kölcsönösen hasznos eredményeit jellemzi. Evgenij L'vovič Nemirovskij

(*A. I. Markušević – Gelehrter und leidenschaftlicher Bibliophile*) a kivételes értékeket egyesítő Markušević-gyűjtemény állományáról és jelentőségéről tudósít. Végül Christina Grune (*Truong Vinh Ky*) a 19. századi neves vietnami író és fordító, Truong Vinh Ky Berlinben őrzött művei alapján méltatja az írónak azt a törekvését, amellyel kulturális kapcsolatot kívánt kialakítani Franciaország és Vietnam között.

A kötet második fejezetében már több a középkori témájú tanulmány. Jutta Fliege (*Der hl. Metro von Verona und Gernrode im Harz*) érdekes hagiográfiai adalékként hívja fel a figyelmet arra, hogy a korábbi ismeretek szerint kizárólag Veronában tisztelt Szent Metro kultusza 1295-től kezdve Gernrodében is nyomon követhető. Renate Schipke (*Nicolaus de Bibra und sein Carmen satiricum*) a huszita időben különösen kedvelt *Carmen satiricum* egy újabb, általa meghatározott töredékét ismerteti a dessau-i Stadtbibliothek állományából. E műről többek között Johannes Bartpha szilíciziai szerzetes is készített 1472-ben egy kissé módosított változatot.

Igen figyelemre méltó megállapításokat közöl Ursula Altmann (*Klassiker-Ausgaben für Studenten und Lateinschüler am Ende des 15. Jahrhunderts*) tanulmánya egy a „studia humanitatis” céljait szolgáló kötet ismertetésében. Behatóan tárgyalja azokat a nyomtatványokat, amelyekben a szöveget szélesebb sortávolsággal (Durchschuss) szedték, hogy helyet hagyjanak kézírásos bejegyzések számára. A GW az ilyen kiadványokat tankönyvnek minősíti. Ezért érdekes számunkra, hogy a szerző által felsorolt lipcei tankönyvek között szerepel Basilius Magnus *De legendis libris gentilium*-ának Leonardo Bruni által készített fordítása (GW 3711). Ismeretes, hogy ugyanezt a művet 1473-ban a budai Hess-nyomda is közreadta. Basilius Magnusnak ez az értekezése igen népszerű volt; a GW szerint önállóan 1473 előtt már kétszer megjelent, a 15. században 19 önálló kiadást ért meg. A lipcei kiadás alapján feltételezhető, hogy már korábban tankönyvnek használták. Ez viszont tovább valószínűsíti azt az 1978-ban kifejtett nézetemet, hogy Kárai alkancellár nem saját tervei alapján, hanem – talán a párizsi és bolognai egyetem és nyomda kapcsolatának mintájára – Vitéz János kezdeményezésére s elsősorban az általa szervezett és irányított pozsonyi egyetem könyvekkel való ellátása céljából hívhatta Magyarországra Hess Andrást.

Ugyancsak magyar vonatkozású kutatási eredményt közöl Anneliese Schmitt (*Text und Bild in der prophetischen Literatur des 15. Jahrhunderts. Zu einer Praktik Johannes Lichtenbergers aus*

dem Jahre 1501.) A szerző részletes szövegösszevetéssel bizonyítja be, hogy a szerzőnév nélkül 1501-ben Strassburgban kiadott *Practica Johanne Lichtenberger népszerű művének rövidített változata*. Lichtenberger műve viszont elsősorban azért érdekes számunkra, mert kiadásai Mátyás király képzeletbeli képmásával közölve terjesztették 1488-tól kezdve, hogy Corvin Mátyás halála után német uralkodó kerül a magyar trónra.

Hans-Erich Teitge (*Zur Buchbinderordnung in Frankfurt an der Oder*) tanulmánya a korabeli gyér hazai források miatt szolgáltat hasznos adatokat a kötetéstörténet kutatói számára. A szerző által részletesen ismertetett, 1596-ban jóváhagyott szabályzat meghatározza a könyvkötőmesterek, legények és tanulók feladatait, a kötelező munkaidőt és a munkadíj megvonásának lehetőségeit. Más társadalmi réteg életérzéséről tudósít Ursula Winter (*Liebesgedichte der galanten Zeit*) a Deutsche Staatsbibliothek egyik gyűjteményes kötetének ismertetésében. A barokk kor gáláns költészetének különböző nyelvű emlékeit tartalmazó kötet szerző megállapítása szerint egykor a neves Gronovius család tulajdona lehetett.

A következő két tanulmány a 18. századi német könyvtárosok sokoldalú tevékenységéről tájékoztat. Konrad Marwinski (*Die „Privatprotokolle“ der Jenaer Universitätsbibliothekars Johann Gottfried Müller 1759 bis 1762*) a tudós jénai könyvtáros munkanaplójának ismertetése során utal arra, hogy a naplóvezetés bevezetése Goethétől származott. Az ilyen részletes beszámoló segítségével ugyanis Goethe könnyebben láthatta el Weimarból a jénai könyvtár felügyeletét. Dieter Schmidmaier (*Michael Denis' „Sammlung kürzerer Gedichte“ aus den Jahren 1762 bis 1776*) tanulmánya az Európa-szerte ismert és 1756-ban Pozsonyban is megfordult könyvtártudósnak azt a nagyhatású kiadványát ismerteti, amellyel Denis igen példamutatóan a német irodalom alaposabb megismeréséhez nyújtott segédletet. Közel egykorú alkotásról, az 1762-ben az Athos-hegyi Chilandar kolostorban befejezett bolgár történeti műről tudósít Kiril Eshkoff tanulmánya (*Die „Slawobulgarische Gedichte“ Païssiv von Chilandar*). Szerző a korabeli bolgár politikai és művelődési adottságok keretében méltatja a számos változatban terjesztett, alapvető fontosságú mű tudatformáló jelentőségét.

A magyar olvasók számára érthetően vonzóak az olyan útleírások, amelyek az országunkhoz történeti-, gazdasági és kulturális szálakkal kapcsolódó területről tudósítanak. Friedhilde Krause (*Eine Reisebeschreibung durch Istrien, Dalmatien und Montenegro im Frühjahr 1838, ihre Kom-*

mentare und handschriftlichen Randbemerkungen) tanulmánya azonban nemcsak témája miatt tarthat igényt érdeklődésünkre. A neves olasz botanikus, Bartolomeo Biasoletto útleírása régóta ismert Magyarországon. A tanulmány azonban e műnek azt az Eugen von Gutschmid által készített, német nyelvű, rövidített változatát ismerteti, amelybe az utazáson részt vett II. Frigyes Ágost szász király jegyezte be a szövegtől gyakran feltűnően eltérő saját tapasztalatait. Hasonlóképpen derűt keltő részleteket is tartalmaz Karl Schubarth-Engelschall (*Versuch über das Phänomen Bibliothek bei Umberto Eco*) nagyon is komoly problémákat elemző tanulmánya. A szerző Umberto Eco bolognai egyetemi tanár számos fordításban megjelent *Il nome della rosa* című regényének fantomkönyvtárát ismerteti. Ebben a méreteiben elretentő, képzeletbeli könyvtárban egyesítette Umberto Eco mindazokat az anomáliákat, amelyek számos nagy könyvtárban az általa igényelt „kellems tartózkodást” nem teszik lehetővé.

Kívánatos lenne, hogy minél több magyar könyvtárba eljusson ez az igényesen szerkesztett és közreadott kötet, amely közvetlen és közvetett módon is tovább terjeszti Horst Kunze tudatformáló nézeteit a könyvvel való bármilyen foglalkozás lényeges szempontjairól. Emellett pedig a magyar könyv- és könyvtártörténet kutatóinak nemcsak hasznos adalékokat szolgáltat, hanem elősegíti a hazai témák nagyobb kitekintésben, nemzetközi összefüggésben való elemzését.

SOLTÉSZ ZOLTÁNNÉ

Schmidt-Künsemüller, Friedrich Adolf: Die abendländischen, romanischen Blindstempelnbände. Stuttgart, 1985. Anton Hiersemann. VIII, 344 p. — 35 cm.

Alig öt év után, hogy a régi könyvkötések egyik legillusztrisabb szakértője megjelentette a gótikus bőrmetszéses kötések korpuszát a német nyelvtérületről (vö. MKsz 1981. 168–169.), most újabb, alapvető fontosságú publikációt adott közre: a nyugat-európai, román stílusú, vaknyomásos kötések ugyancsak teljességre törekvő összeállítását. A fenti meghatározás kizárja egyrészt a keletről jött arabok, másrészt a következő művészettörténeti korszak, a gótika hatása alatt létrejött könyvtáblákat. A kötések eme kategóriája először röviddel a 12. század közepe előtt tűnt fel hirtelenül és máris igen fejlett formában, de 1220 tájától már erősen csökkenő számban, hogy a 14. század elejére végleg elhaljon. Mindössze három országban készültek ilyen kötetek: francia, angol és német területen.